

Sykdom er mer enn sykdom

Michael 2017; 14: 179–81.

Artiklene med medisinske temaer i dette nummeret av *Michael* er emnemesig sett tilsynelatende ganske forskjellige. De har imidlertid noe til felles som kan gi grunnlag for refleksjon. De berører det faktum at alt som har med sykdom, helse og medisin å gjøre, er omgitt av en aura av psykologiske, sosiale og kulturelle konnotasjoner som kan være så viktige at de får avgjørende innvirkning på hvordan praktiske problemer håndteres.

Dette er noe man har visst og tatt hensyn til lenge, men i litteraturen kan det se ut som om det var i 1970-årene at interessen ble vekket for alvor. Den amerikanske forfatteren Susan Sontag (1933-2004) ga ut sin bok om sykdom som metafor i 1978 (1), og slo dermed an tonen for dem som tok opp temaet. I Oslo ble det i 1979 arrangert en nordisk kongress om synet på sykdom, der det ble holdt mange interessante innlegg (2). Det var også på denne tiden at medisinsk etikk begynte å komme inn som eget undervisningstema, likeledes medisinske atferdsfag.

I denne sammenhengen har det også vist seg at både sykdommer og helsearbeid inngår i et slags hierarki. Enkelte sykdommer er rangert høyere enn andre. Enkelte medisinske spesialiteter har mer anseelse enn andre. Det vakte oppsikt da Dag Album & Steinar Westin i 2008 publiserte resultatene av en omfattende spørreundersøkelse blant leger og medisinstudenter (3). Hjerteinfarkt, leukemi og hjernesvulst hadde høyest «anseelse», mens fibromyalgi og angstneurose kom dårligst ut. Blant de medisinske fagene sto neurokirurgi og thoraxkirurgi høyest. Geriatri og dermatovenerologi havnet nederst i prestisjehierarkiet. Kroniske sykdommer og sykdommer hos eldre kom også langt ned.

I Jerpseths artikkel om behandling av akutte forverrelser i sluttfasen av kronisk obstruktiv lungesykdom (KOLS) kommer betydningen av synet på sykdom særlig klart fram (4). De etiske problemene ved å sette i gang en

belastende akuttbehandling der sjansene for å mislykkes er store, og de blir satt på spissen når pårørende skal involveres i beslutningsprosessene. KOLS er dessuten en sykdom som ofte forbindes med uheldige livsvaner, særlig røyking. Artikkelen drøfter derfor om også slike negative kjennetegn ved sykdommen spiller inn for arbeidet med pasientene.

Koleraen på 1800-tallet var en både fryktelig og fryktet sykdom. Ved midten av århundret var det ganske klart at sykdommen var lett overførbart og hadde med levemåte og kontakt mellom mennesker å gjøre, uten at man visste nøyaktig hvordan. Roos omtaler det forebyggende arbeidet mot kolera i 1850-årene, og legger særlig vekt på en ganske spenstig pressedekning i *Morgenbladet*, der de ansvarlige for koleraarbeidet får sitt pass påskrevet (5). På denne tiden var *Morgenbladet* på vei til å bli en politisk avis. *Morgenbladet* førte an i utviklingen av pressen til å få en rolle som «den fjerde statsmakt». Fra mest å bringe nøytrale meddelelser, begynte pressen gradvis å sette dagsorden i samfunnsdebatt og politikk, slik vi kjenner det i dag. Redaktør 1831–1857 var den mektige bankmann og politiker Adolf Bredo Stabell (1807–1865) (6). Han hadde modernisering av dagspressen som en kjernesak. Vi vet det ikke, men kan mistenke at et oppsiktsvekkende innlegg om håndteringen av kolerasykdommen da var et egnet tema for å sette i gang en diskusjon.

Lillestøl & Valeurs artikkel om Kristianialegen Johan Karl Unger Vetlesen (1851–1914) (7) bringer indirekte inn et aspekt ved legerollen og alt som hefter seg ved den, som kommer i tillegg til legens medisinske kunnskaper og ferdigheter. Unger Vetlesen var åpenbart en lege som ble både berømt og etterspurt på grunn av sin personlighet. Hans atferd som lege og hans psykologiske sans gjorde ham høyt verdsatt, men var også en del av hans medisinske armamentarium. De reelle, rent medisinske behandlingsmulighetene han kunne tilby, tilsvarte trolig ikke hans berømmelse.

Et siste aspekt som trekkes fram vedrørende alt som omgir helse, sykdom og medisin, finner man i boka om Longyearbyens sykehus (8) som er anmeldt i dette nummeret (9). Fordi forholdene på Svalbard er så ekstreme og spesielle, kommer det særlig tydelig fram hvilken rolle sykehuset spiller i tillegg til å være et sykehus – det gir trygghet, tilhørighet, stedsidentitet og mye annet. Vi kjenner fra vår samtid hvordan kreftene mobiliseres hvis sykehus skal nedlegges. Det føles som om ankerfestet glipper.

Aina Schiøtz' nye bok om medisins historie (10), anmeldt av Arvid Heiberg (11), kan leses nettopp som fortellingen om medisin og helse i kontekst, likeledes Hove, Glambek og Lærums jubileumsbok (12), anmeldt av Kristine Lillestøl (13).

Det er mye konflikter rundt omsorg og helsevesen, kanskje særlig i politikken og når folk som ikke selv er innen helsefeltet, skal lede den offentlige diskusjonen eller styre. Kanskje kommer det av at de ikke har tatt tilstrekkelig inn over seg betydningen av noen viktige fakta:

Sykdom er ikke bare sykdom.

Medisin er ikke bare medisin.

Helsetjeneste er ikke bare helsetjeneste.

Øivind Larsen

oivind.larsen@medisin.uio.no

Litteratur

1. Sontag S. *Illness as metaphor*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1978.
2. Larsen Ø. (red.) *Synet på sykdom. Foredrag fra VII nordiske kongress for medisinsk historie*. Oslo: Universitetet i Oslo, Seksjon for medisinsk historie, 1979.
3. Album D, Westin S. Do diseases have a prestige hierarchy? *Soc. sci. med.* 2008; 66(1): 186-8.
4. Jerpseth H. Involvering av pårørende i beslutninger om akutt behandling av alvorlig kronisk obstruktiv lungesykdom (KOLS) – etiske implikasjoner. *Michael* 2017; 14: 182-98.
5. Roos M. Praktisk Viisdom i Foranstaltninger mod Cholera – tiltak og pressedekning i 1853. *Michael* 2017; 14: 199-216.
6. Storsveen OA. Adolf Bredo Stabell. https://nbl.snl.no/Adolf_Bredo_Stabell.
7. Lillestøl K, Valeur J, Johan Karl Unger Vetlesen – Noregs fyrste gastroenterolog. *Michael* 2017; 14: 217-30.
8. Hanao R. *Longyearbyen sykehus 1916-2016*. Bergen: Fagbokforlaget, 2017.
9. Larsen Ø. Sykehus som ankerfeste – om Longyearbyen sykehus. *Michael* 2017; 14: 244-5.
10. Schiøtz A. *Viljen til liv. Medisin- og helsehistorie frå antikken til vår tid*. Oslo: Samlaget, 2017.
11. Heiberg A. Viljen til liv. *Michael* 2017; 14: 236-7.
12. Hove LM, Glambek I, Lærum OD (red.) *Glimt fra den medisinske historie sett fra Bergen*. Bergen: Bodoni Forlag, 2016.